УДК 7.036/037(75);7.03
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-1-21

Олексій ЖАДЕЙКО,
orcid.org/0000-0002-6234-2220
доктор філософії, Заслужений діяч мистецтв України
(Київ, Україна) oleksiy_zhadeyko@ukr.net

ЛАБІРИНТИ НЕСКІНЧЕННОСТІ: ШЛЯХ ДО СЕБЕ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСЦЯ ІВАНА МАРЧУКА

Мета статті – актуалізувати українську тематику у пейзажному живописі Івана Степановича Марчука (1936 р.н.). Для комплексного розкриття сформульованої теми та досягнення поставленої мети використані наступні методи: комплексний (для всебічного аналізу феномену творчості Івана Марчука в загальному контексті українського мистецтва другої прловини ХХ – першої чверті ХХІ ст.), історичний, хронологічний (для послідовного розгляду творів митця у контексті певних подій його творчої біографії), біографічний, компаративний (для порівняльного аналізу манери, техніки майстра в різні періоди його творчості). Результати. Зроблено загальний огляд основних векторів творчої діяльності майстра, акцентовано провідні жанрові вподобання, підкреслено домінування українських мотивів у його пейзажному живописі. Висвітлено шляхи творчої міграції митця, що отримав визнання за межами України, увійшов до когорти геніїв сучасності. До завдань розвідки належить загальна характеристика живописної манери майстра, акцентування національного колориту як наскрізного мотиву творчості, аналіз методів оспівування української сюжетики. Зроблено акцент на технологічному боці живописних творів, передусім – пейзажного доробку. Акцентовано обмаль суто наукових розвідок, що б мали метою аналіз творчого методу І. Марчука, характеризували специфіку його живописної техніки. Підкреслено необхідність вивчення пейзажного жанру у доробку митця як матеріалу, який демонструє українську тематичну домінанту в творчості різних періодів художника, в тому числі – періодів еміграції, коли віддаленість Батьківшини загострює розуміння її сутності. Прослідковано еволюцію сюжетних ліній від ранніх до пізніх трактувань інколи одного мотиву Аналіз зроблено на прикладі низки живописних творів пейзажного жанрі від 1980-х до 2020-х рр.

Ключові слова: *Іван Марчук, українська тематика, пльонтанізм, палітра, живопис, пейзажний жанр.*

Olexiy ZHADEIKO,
orcid.org/0000-0002-6234-2220
PhD in Art History, Honored Doctor of Arts
(Kyiv, Ukraine) oleksiy_zhadeyko@ukr.net

LABYRINTHS OF INFINITY: THE WAY TO YOURSELF BY UKRAINIAN PAINTER IVAN MARCHUK

The purpose of the article is to update the Ukrainian theme in the landscape painting by Ivan S. Marchuk (b. 1936). For a comprehensive disclosure of the formulated topic and achievement of the set goal, the following methods were used: comprehensive (for a comprehensive analysis of the phenomenon of Ivan Marchuk's creativity in the general context of Ukrainian art of the second half of the 20th – first quarter of the 21st century), historical, chronological (for a consistent consideration of the artist's works in the context of certain events of his creative biography), biographical, comparative (for a comparative analysis of the master's manner and technique in different periods of his work). Results. A general overview of the main vectors of the master's creative activity is made, the leading genre preferences are emphasized, and the dominance of Ukrainian motifs in his landscape painting is emphasized. The ways of creative migration of the artist, who received recognition outside Ukraine, entered the cohort of geniuses of our time, are highlighted. The tasks of the investigation include a general characteristic of the master's pictorial manner, emphasizing the national color as a cross-cutting motif of creativity, and analyzing the methods of glorifying Ukrainian plots. The emphasis is placed on the technological side of pictorial works, primarily landscape works. The lack of purely scientific investigations aimed at analyzing the creative method of I. Marchuk and characterizing the specifics of his pictorial technique is emphasized. The need to study the landscape genre in the artist's work as a material that demonstrates the Ukrainian thematic dominant in the artist's work of various periods, including periods of emigration, when the remoteness of the Motherland sharpens the understanding of its essence is emphasized. The evolution of plot lines from early to late interpretations of sometimes the same motif is traced. The analysis is based on the example of a number of paintings in the landscape genre from the 1980s to 2020s.

Key words: *Ivan Marchuk, Ukrainian theme, "plyontanism", palette, painting, landscape genre.*

Постановка проблеми. Творчість українського митця Івана Марчука – значний сегмент вітчизняної художньої культури другої половини XX – першої чверті XXI століття. Все розмаїття культурного поля багато в чому стає впізнаваним та ідентифікується як унікальна українська художня тканина саме завдяки наявності в цій своєрідній мистецькій мапі України елемента під назвою «Марчук». Це певна візитівка мистецьких процесів країни, їх забарвлення, яке має своєрідний, неповторний характер. Не дарма художник був удостоєний високих нагород на Батьківщині: в 2001 р. він став Народним Художником України, є лауреатом Національної премії імені України імені Тараса Шевченка, в 2021 р. у числі сімох діячів культури України отримав премію «Національна легенда», у 2022 р. – лауреатом премії «Скарб нації», у 2024 р. став почесним Академіком Національної Академії Мистецтв України, є почесним громадянином трьох міст, включаючи столицю. До того ж, митець посів гідне місце у переліку ста геніїв сучасності, рейтингу, який складений «The Daily Telegraph» у 2007 р., у 2006 р. став членом «Золотої гільдії» Міжнародної академії сучасного мистецтва у Римі. І це не весь перелік його нагород. Складається враження, що поціновувачі мистецтва настільки завинили перед Марчуком, почавши удостоювати його талант нагородами доволі пізно, що вже важко згадати таку нагороду, якої він зараз не мав би: відчуття, що премії вже почнуть вигадувати суто заради нього, а не просто вирішуватимуть, чи він гідний якихось із існуючих… Навіть специфіка творчої біографії майстра доводить, що основна його особливість – волелюбство, що на генетичному рівні закладено в українському культурному коді, можна сказати, на генетичному рівні. Акцентуючи роль художніх пошуків І. Марчука у загальному контексті українського мистецтва зламу XX та XX ст., підкреслюємо рухливість, живість характеру творчого поля України загалом, його багатогранність та мінливість, здатність відгукуватися на нові паростки всередині традиційної культурно-мистецької тканини, просочуючись світовими тенденціями при збереженні національного ядра.

Уся біографія художника – це демонстрація пошуку себе в вирії мистецьких хвиль, від роботи на замовлення в радянський період до мандрів світом під час війни. Марчук – це синтез традиційного сюжетного спрямування з гіперновітнім технологічним підходом до її відтворення на полотні, це українка, втілена у фарбах. І не шароварна, зведена до типізованого шаблону, а високоінтелектуальна, рафінована. А для митця весь його творчий шлях – це шлях до самого себе, тернистий і складний, але з чітко окресленою метою.

Аналіз досліджень. Не дивлячись на те, що доволі довго творчість Марчука була під негласною забороною за часів радянського періоду, бібліографія про нього доволі розлога. На сьогодні про Національну легенду України не пише, мабуть, тільки той, хто взагалі не має стосунку до світу мистецтва. Тому маса текстів про нього є дуже різнорідною як за спрямуванням, стилістикою, так і за професійним рівнем. Серед інформаційних повідомлень про Івана Марчука значне місце посідають анонси, огляди чергових виставок (Іван Марчук, 2024; Дубровін, 2016; Кирейто, 2024), поза окремим інфоповодом часто-густо з'являються інтерв'ю з митцем, які містять його погляд на мистецтво, культуру в цілому (Іван Марчук «Відомий невідомий», 2024; Єфремова, 2013). Деякі розвідки присвячені окремим аспектам творчості митця, найчастіше – особливостям його творчої манери, названому ним самим «пльонтанізмом», що визначається і як стиль, і як техніка в різних джерелах (Єфремова, 2013; Кияк, 2023; Котубей-Геруцька, 2022; Кушнір, 2021; Майстренко-Вакуленко, 2024). Поодинокими поки є ґрунтовні монографічні видання про творчий доробок національної легенди України (Іван Марчук…, 1996; Іван Марчук…, 2004; Іван Марчук…, 2008; Форкош, 2024; Шоріна, 2016). І тільки на стадії початку наукове дослідження творчості живописця (Котубей-Геруцька, 2022; Кушнір, 2021; Майстренко-Вакуленко, 2024; Климчук, 2012). Чимало матеріалів, у тому числі в науковій періодиці, є інформативними, але доволі узагальненими (Бушак, 2001; Бушак, Стрипко, 2018; Іван Марчук…, 2024; Климчук, 2012; Кузьмінець Н., Стадник, 2020; Ліберний, 2011; Павличко, 2016; Шнуренко-Щербицька, 2017).

Метою даної розвідки є на науковому рівні висвітлити пейзаж як найхарактерніший вектор творчої діяльності І. Марчука, що здатен найповніше презентувати українку, яка є наскрізною в усьому творчому шляху митця.

Виклад основного матеріалу. За зізнанням самого Івана Марчука, головним посилом для нього з молодих років стало бути не таким, які усі інші художники. І дійсно, його шлях із самого початку був складним і тернистим, але вимальовувався завдяки кредо художника – «всупереч». Навіть навчання і ранні роки роботи він провів не типово – залишаючи освітній процес, повертаючись до нього після тривалої перерви, працюючи на замовлення швидко, таким чином, щоб мати час для роботи «для себе». Формалізм як підхід

до життя та творчості був чужим Марчукові. Тому не дивно, що він не був «обласканий» владними структурами в молоді роки – у 1970–80-і рр., на які припадає його ранній період та час творчого становлення, захоплення хатинками, садочками, сільськими пейзажами не було в тренді. Тому, звісно, попиту у сильних світу цього на твори Марчука не було довго. На жаль, перша половина творчої біографії митця складалася цілком типово для радянської доби – в 1989 р. після осягнення повної неможливості самореалізації на Батьківщині митець поїхав. На відміну від нинішнього принципу існування творчої особистості, яка може без проблем позиціонувати себе як «людина світу» та переміщатися з країни в країну скільки душа зажадає, тоді художник зробив крок у прірву з розумінням смислового наповнення категорії «назавжди» – це був квиток в один кінець. Тому робити його можна було, тільки не маючи альтернатив і усвідомлюючи наслідки. Від того моменту, коли художник залишив Україну та опинився в Австралії, до сьогодні він встиг пожити та попрацювати в багатьох країнах світу – Австралія, США, Канада… його живопис був тією зброєю, яка нищила кордони. Марчук – це своєрідний кочовик, який не прив'язаний до місця фізично, при тому, що постійно виплескує фарбою на полотно українські мотиви. Де б не був, де б не жив. З-під його пензля виходять натюрморти, алегоричні композиції, абстракції, портрети, тобто він пробує себе в усіх жанрах. Але пейзаж проходить наскрізною нотою, фоновим звучанням впродовж усе життя. Він із року в рік сплітав золоте мереживо, яке розкинуте сіткою сонячних променів над рікою, ткав туман навколо місяця або сонця, заплітаючи небо мереживом над садом чи полем. І чим довше автор перебуває за межами України, тим яскравіше вона палає на його полотнах. Манера, яку винайшов Марчук, визнана неможливою для відтворення, якнайкраще лягає на його бажання відтворити неповторність українських пейзажів. Сади, хатинки, що не можуть не нагадувати його Москалівку, повсякчас з'являються в марчуковому живопису. Чи то 1980-і, чи то 2020-і рр. – мотив українського завжди присутній у полотнах митця. Колористично Марчук всебічний в усі періоди, від раннього до сьогодення. У ранні роки він може бути і холодним, коли плете зиму складними мереживними лініями, не мазками, а, скоріше, штрихами («Зима», 1982 р., картон, олія, 19х24 см; «І покрилася снігом земля», 1984 р., картон, темпера, 60х80 см, рис. 1), чи коли відтворює дощово-монотонний або мовчазно-сірий душевний стан («Затока», 1972 р., картон, темпера, 49х65 см.; «Перед дощем», 1983 р., картон, акрил, 30х40 см; «Безмежнеє поле», 1988 р., картон, олія, 70х100 см), і теплим, м'яко-туманним, коли виплітає небо навколо сонця, що в багатьох полотнах є головним акцентом композиції («Зійшов місяць над Дніпром», 1980 р., полотно, темпера, 70х100 см, рис. 2; «Золота ніч», 1981 р., полотно, акрил, 68х78 см»; «Осяяні хати місячним світлом», картон, темпера, 40х30 см; «Теплий вечір», 1984 р., картон, темпера, 44х33,5 см).

Рис. 1. Марчук І.С. «І вкрилася снігом земля». 1984 р. Картон, темпера. 60х80 см. Фото з відкритих джерел

Ця різноплановість зберігається і в пізній період, уже в 2000-і рр., при чому, митець продовжує плести павутиння образів тієї самої сюжетної лінії, у його підсвідомості залишається та сама золотава українська ніжність, яка м'яко оплутується тишею його пензля («Зійшло сонце над Дніпром», 2004 р., полотно, акрил, 100х130 см, рис. 3; «Минає день», 2015 р., полотно, акрил, 50х70 см), та знову ж морозна зимність, яка лише ще більше закришталилася за ті роки, що відділяють пізні полотна від ранніх («Чари місячної ночі», 2005 р.,

Рис. 2. Марчук І.С. «Зійшов місяць над Дніпром». 1980 р. Полотно, темпера. 70х100 см. Фото з відкритих джерел

Рис. 3. Марчук І.С. «Зійшло сонце над Дніпром». 2004 р. Полотно, акрил. 100х130 см. Фото з відкритих джерел

полотно, акрил, 100х130 см; «І до нас тут сонце заглянуло», 2009 р., полотно, акрил, 60х80 см; «На сонці гріються копиці», 2013 р., полотно, акрил, 50х100 см).

Цікаво, що митець нерідко вдається до тих саме композиційних рішень, тієї самої палітри, що й у ранній період, тільки демонструючи ще більш філігранну технологічну досконалість свого знаменитого пльонталізму, який зробив його унікальним, неповторним. Усі роботи майстра доволі стримані за палітрою, й ного майже не буває «кольорових спалахів», він ніколи не вдається до прийому контрасту, наче ілюструючи тезу «якщо хочеш бути почутим – говори тихо». Його живопис дійсно дуже тихий, інтелігентно монохромний, лише подекуди трапляються невеличкі за площиною вкраплення агресивнішого, голоснішого кольору (як мотив яблука у низці робіт, наприклад), туман павутиння йог фактур інколи контрастує з гладкою поверхнею, але це лише підкреслює цікавість мережива кольору, не додаючи різкості.

Хоча в деяких творах плетиво ниток кольору стає жорсткішим, перетворюючись наче на залізні струни замість делікатного мереживного туману. Тоді на передній план виходить своєрідний скелет образу, конструкція якого, внутрішній світ, нутро цілком на поверхні. Це наче залізне плетиво, духовний скелет, своєрідне екорше душі, як було в низці творів «Голосу моєї душі». Адже не можна не помітити, що майже всі пейзажі Марчука, за винятком обмежено кількості ранніх чи об'єднаних у серію «Цвітіння», побудовані на мереживі оголених гілок, листя та квіти є інколи лише в ранніх творах, і поодинокі, в усіх інших – це, сформулюємо так, перманентна зимність осінньої душі.

У 2020-х рр. композиції митця стають лаконічнішими, простішими, в них більше повітря, значення все більше набуває філософія порожнечі та тиші («Безмежне поле», 2022 р., полотно, акрил, 80х100 см; «Безмежне поле», 2022 р., фанера, акрил, 43х30 см, рис. 4). У цих творах кривавого 2022 р., року початку війни для України, явно намічені нетипові для попередніх творів риси – експерименти з лінією горизонту, не притаманні марчуківській перлинності кольори. При тому, що маестро не зраджує своєму «фірмовому» пльонтанізму, і фактура залишається незмінною. Не може не кинутися в око двоколірність жовто-блакитного вирішення поля та неба в «Безмежному полі» 2022 р. (рис. 4) – яскраво видна еволюція мотиву безмежного поля від 1980-х до 2020-х рр. Нинішня нескінченність, так символічно вплетена у дві вісімки сьогоднішнього віку майстра, далася взнаки в філософському спокої його аскетичних композицій.

Висновки. Виплетене павутиння, мереживо полотен І. Марчука завжди залишається надскладним за технікою, але надпростим за сюжетом – що може бути простіше за архетип Батьківського Дому… І всі ті «п'ятнадцять Марчуків», про яких говорить сам Майстер, підкреслюючи свою багатогранність, усе одно сходяться очима в одну точку на горизонті… І з США, Канади чи Австралії, де багато років мешкав митець, і з Австрії, куди він виїхав у 2022 р., залишивши

Рис. 4. Марчук І.С. «Безмежне поле». 2022 р. Фанера, акрил. 43х30 см. Фото з відкритих джерел

країну з початком війни… Лабіринти пльонтанізму проклали шлях митця з України через США знову до України; з України через Австралію знову до України; з України через Канаду знову до України; з України через Австрію і, будемо сподіватись, знову до України… Якщо, звісно, батьківська земля, нарешті, згадає про обіцянку створити прижиттєвий музей Івана Марчука, якого Майстер давно гідний і який йому був обіцяний багато років тому. Кожен цикл, жанр, техніка митця підлягають вивченню щоразу наново, оскільки трактувань може бути дуже багато. Можливо, тому комплексних, грунтовних саме наукових розвідок на сьогодні про Марчука обмаль. Його мистецтво на межі духовних практик та фізики, почуттів та точної науки. Це шлях пілігріма – дорогою вічного неспокою, пошуку інструменту для виспівування чистого звуку в живописі, яким стала техніка плетіння кольором. Це шлях до себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автобіографія Івана Марчука. URL: https://salo.li/C87CDa9 (дата звернення: 01.01.2025)
2. Бушак С. Тернистий шлях Івана Марчука: аналіз творчості художника. Лан. Ланівеччина творча: літ.-мистец. альманах, 2001. С. 182–191.
3. Бушак С., Стрипко Т. Марчук Іван Степанович. Енциклопедія Сучасної України. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://salo.li/6f6b07c (дата звернення: 31.12.2024)
4. Дубровін С. Генотип вольності: виставка народного художника України Івана Марчука. Віче. 2016. № 3/4. С. 70.
5. Єфремова В. На гостини до вільного митця – Івана Марчука. Культура і життя. 2013. № 36. С. 9–11.
6. Іван Марчук: Шевченкіана. Виставка картин художника «Свою Україну любіть». Творчість Тараса Шевченка. URL: https://salo.li/E228266 (дата звернення: 31.12.2024)
7. Іван Марчук «Відомий невідомий». Авторська екскурсія. Всі картини виставки, творче кредо художника. URL: https://salo.li/c8f29B9 (дата звернення: 31.12.2024)
8. Іван Марчук. Ivan Marchuk. Київ: АтланЮЭСи, 2004. 520 с.
9. Іван Марчук. Дорога додому. Київ: АтланЮЭСи, 2008. 450 с.
10. Іван Марчук. Життя і творчість. Київ: Мистецтво, 1996. 176 с.
11. Іван Марчук. URL: https://salo.li/9Fa0A64 (дата звернення: 01.01.2025)
12. Климчук О. Я єсмь… Київ: Український письменник, 2012. 576 с.
13. Кирейто М. Польща побачить «Погляд у Безмежність» Івана Марчука. URL: https://salo.li/C34De97 (дата звернення: 31.12.2024)
14. Кияк Б. Гіперпростір Івана Марчука. 50 років «пльонтанізму». Світогляд. 2023. № 1. С. 48–53.
15. Котубей-Геруцька О. «Люди дивляться, а художник бачить». Який він, унікальний стиль українського генія Івана Марчука. 2022. URL: https://salo.li/55D7a66 (дата звернення: 01.01.2025)
16. Кузьмінець Н., Стадник О. Іван Марчук: легендарна постать сучасного українського мистецтва. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матер. П'ятої Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Одеса, 3 квітня 2020 р. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, Центр соціально-політичних досліджень «Politicus», 2020. С. 83–88.
17. Кушнір Т. Образи України в живописних полотнах Івана Марчука та хоровій творчості сучасних композиторів: мистецькі паралелі. Наук. обгрунтування творч. мист. проєкту. Київ: Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, 2021. 109 с. URL: https://salo.li/EA1bD89 (дата звернення: 01.01.2025)
18. Ліберний О. Генії вертаються додому. Свобода. 2011. 25 трав. (№ 39/40). С. 2.
19. Майстренко-Вакуленко Ю. Лінія-нитка й тканина часопростору у творчій концепції Івана Марчука. Теорія та практика дизайну. 2024. Вип. 3(33). С. 170–179. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.33.18.
20. Павличко Д. Іван Марчук – «Генотип вольності». Слово Просвіти. 2016. 21–27 січ. (№ 3). С. 2.
21. Форкош С. Віденські нариси: образ діалогу в роботах Івана Марчука. URL: https://salo.li/15d8C76 (дата звернення: 02.01.2025)
22. Шнуренко-Щербицька А.-Є. Проблематика вивчення і дослідження творчості художника Івана Марчука. Треті Платонівські читання. Тези доповідей Міжнар. наук. конф. Київ: Фенікс, 2016. С. 78–79.
23. Шоріна А. Український геній Іван Марчук. Київ: CO-OP Media, 2016. 150 с.

REFERENCES

1. Avtobiohrafiia Ivana Marchuka [Autobiography of Ivan Marchuk]. https://salo.li/C87CDa9 [in Ukrainian]
2. Bushak, S. (2001). Ternystyi shliakh Ivana Marchuka: analiz tvorchosti khudozhnyka [The Thorny Path of Ivan Marchuk: Analysis of the Artist's Work]. Lan. Lanivechchyna tvorcha: lit.-mystets. almanakh. 182–191 [in Ukrainian].
3. Bushak, S., Strypko, T. (2018). Marchuk Ivan Stepanovych [Marchuk Ivan Stepanovych]. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: https://salo.li/6f6b07c [in Ukrainian].
4. Dubrovin, S. (2016). Henotyp volnosti: vystavka narodnoho khudozhnyka Ukrainy Ivana Marchuka [Genotype of Freedom: Exhibition of People's Artist of Ukraine Ivan Marchuk]. Viche. 3/4, 70 [in Ukrainian].
5. Yefremova, V. (2013). Na hostyny do vilnoho myttsia – Ivana Marchuka [Visiting the freelance artist – Ivan Marchuk]. Kultura i zhyttia. 36, 9–11 [in Ukrainian].

6. Ivan Marchuk: Shevchenkiana. Vystavka kartyn khudozhnyka “Svoiu Ukrainu liubit”. Tvorchist Tarasa Shevchenka [Ivan Marchuk: Shevchenko’s Art. Exhibition of paintings by the artist “Love Your Ukraine”. Works by Taras Shevchenko]. URL: https://salo.li/E228266 [in Ukrainian].

7. Ivan Marchuk “Vidomyi nevidomyi”. Avtorska ekskursiia. Vsi kartyny vystavky, tvorche kredo khudozhnyka [Ivan Marchuk “Known Unknown”. Author’s tour. All paintings of the exhibition, the artist’s creative credo]. URL: https://salo.li/c8f29B9 [in Ukrainian].

8. Ivan Marchuk. Ivan Marchuk [Ivan Marchuk. Ivan Marchuk] (2004). Kyiv: AtlantESU [in Ukrainian: in English].

9. Ivan Marchuk. Doroha dodomu (2008) [Ivan Marchuk. The Road Home]. Kyiv: AtlantESU [in Ukrainian].

10. Ivan Marchuk. Zhyttia i tvorchist (1996) [Ivan Marchuk. Life and creative work]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

11. Ivan Marchuk [Ivan Marchuk] URL: https://salo.li/9Fa0A64 [in Ukrainian].

12. Klymchuk, O. (2012). Ya yesm’… [I am…]. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk [in Ukrainian].

13. Kyreito, M. (2024). Polshcha pobachyt “Pohliad u Bezmezhnist” Ivana Marchuka [Poland will see “A Look into Infinity” by Ivan Marchuk]. URL: https://salo.li/C34De97 [in Ukrainian].

14. Kyiak, B. (2023). Hiperprostir Ivana Marchuka. 50 rokiv “plyontanizmu” [Ivan Marchuk’s Hyperspace. 50 Years of “Plyontanism”]. Svitohliad. 1, 48–53 [in Ukrainian].

15. Kotubei-Herutska, O. (2022). “Liudy dyvliatsia, a khudozhnyk bachyt”. Yakyi vin, unikalnyi styl ukrainskoho heniia Ivana Marchuka [“People look, but the artist sees”. What is it, the unique style of Ukrainian genius Ivan Marchuk]. URL: https://salo.li/55D7a66 [in Ukrainian].

16. Kuzminets N., Stadnyk O. (2020). Ivan Marchuk: lehendarna postat suchasnoho ukrainskoho mystetstva [Ivan Marchuk: a legendary figure of contemporary Ukrainian art]. Suchasna ukrainska derzhava: vektory rozvytku ta shliakhy mobilizatsii resursiv: mater. Piatoi Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf., m. Odesa, 3 kvitnia 2020 r. Odesa: PNPU imeni K. D. Ushynskoho, Tsentr sotsialno-politychnykh doslidzhen “Politicus”, 83–88 [in Ukrainian].

17. Kushnir, T. (2021). Obrazy Ukrainy v zhyvopysnykh polotnakh Ivana Marchuka ta khorovii tvorchosti suchasnykh kompozytoriv: mystetski paraleli [Images of Ukraine in the paintings of Ivan Marchuk and the choral works of contemporary composers: artistic parallels]. Nauk. obgruntuvannia tvorch. myst. proiektu. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho. URL: https://salo.li/EA1bD89 [in Ukrainian].

18. Libernyi, O. (2011). Henii vertaiutsia dodomu [Geniuses return home]. Svoboda, 25 trav., 39/40, 2 [in Ukrainian].

19. Maistrenko-Vakulenko, Yu. (2024). Liniia-nytka y tkanyna chasoprostoru u tvorchii kontseptsii Ivana Marchuka [Line-thread and fabric of space-time in the creative concept of Ivan Marchuk]. Teoriia ta praktyka dyzainu. 3(33), 170–179. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.33.18 [in Ukrainian].

20. Pavlychko, D. (2016). Ivan Marchuk – “Henotyp volnosti” [Ivan Marchuk – “Genotype of Freedom”]. Slovo Prosvity. 21–27 sich., 3, 2 [in Ukrainian].

21. Forkosh, S. (2024). Videnski narysy: obraz dialohu v robotakh Ivana Marchuka [Viennese Essays: The Image of Dialogue in the Works of Ivan Marchuk]. URL: https://salo.li/15d8C76 [in Ukrainian].

22. Shnurenko-Shcherbytska, A.-Ye. (2016). Problematyka vyvchennia i doslidzhennia tvorchosti khudozhnyka Ivana Marchuka [Problems of studying and researching the work of the artist Ivan Marchuk.]. Tezy dopovideў Mizhnar. nauk. konf. “Treti Platonivski chytannia”. Kyiv: Feniks, 78–79.

23. Shorina, A. (2016). Ukrainskyi henii Ivan Marchuk [Ukrainian genius Ivan Marchuk]. Kyiv: CO-OP [in Ukrainian].